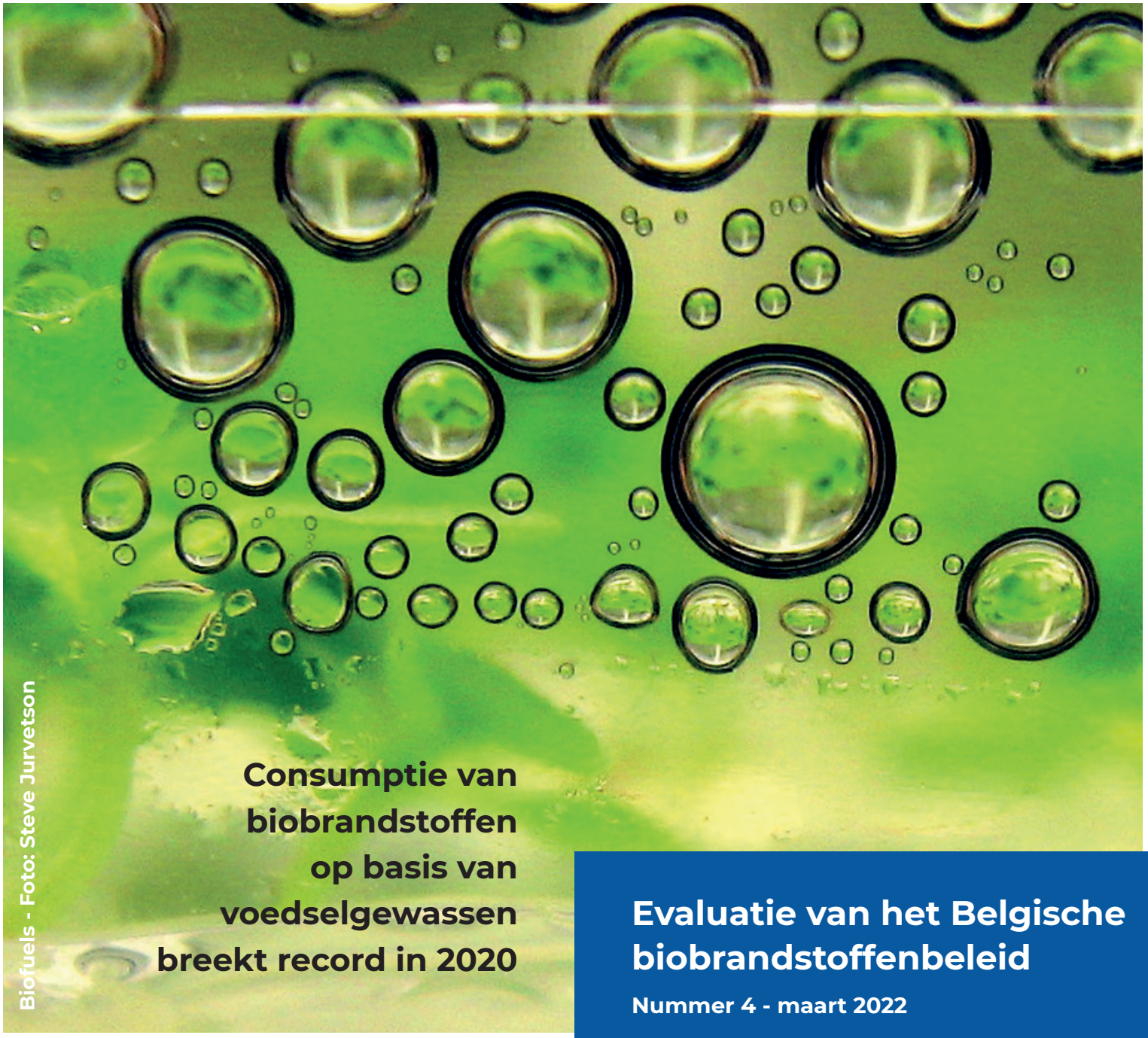

Biofuels - Foto: Steve Jurvetson

Consumptie van biobrandstoffen op basis van voedselgewassen breekt record in 2020

Evaluatie van het Belgische biobrandstoffenbeleid

Nummer 4 - maart 2022

Een subsidiebeleid dat de broeikasgasuitstoot verhoogt en de mensenrechten bedreigt

Analyse uitgevoerd op basis van consumptiecijfers van de FOD Volksgezondheid (cijfers in bijlage).

Rapport opgesteld door:
Inter-Environnement Wallonie, Oxfam-België, CNCD-11.11.11, FUGEA, FIAN België, Centre Tricontinental, Greenpeace België, Natuurpunt, Natagora, Mouvement d'Action Paysanne, Boerenforum, 11.11.11, BOS+ en Bond Beter Leefmilieu

Maart 2022

1 Inleiding

> Het is hoog tijd om het gebruik van biobrandstoffen op basis van voedselgewassen sterk terug te dringen.
>
> **Coalitie van Belgische ngo's**

De crisis in Oekraïne stelt ons energievraagstuk op scherp. We moeten af van onze afhankelijkheid van fossiele brandstoffen. Energie-efficiëntie en energie-onafhankelijkheid zijn meer dan ooit de enige weg voorwaarts. Wat hierbij vergeten wordt: we zijn niet alleen voor gas en olie extreem afhankelijk van het buitenland. Ook de grondstoffen van onze biobrandstoffen komen voor meer dan de helft van buiten de EU. **Naast deze afhankelijkheid, zet ons biobrandstoffenbeleid de wereldvoedselprijzen stevig onder druk.** De biobrandstoffen die in België getankt worden, zijn overwegend op basis van voedselgewassen. Voedsel dat in onze tank gaat dus. In 2020 was 40% van de bio-ethanol aan de Belgische pomp op basis van tarwe. Nu de huidige crisis de voedselprijzen verder opdrijft – de afgelopen maand is de al hoge prijs van tarwe met nog eens 30% gestegen – roepen de organisaties die deze briefing ondertekenen opnieuw op tot een snelle vermindering van het gebruik van biobrandstoffen op basis van voedselgewassen.

Deze briefing zoomt in op een paar **opvallende ontwikkelingen op vlak van biodiesel en bio-ethanol, die bijgemengd worden bij onze Belgische brandstoffen**. Ondanks de daling van de totale hoeveelheid brandstoffen tijdens het eerste coronajaar, nam het verbruik van biodiesel in 2020 sterk toe. Als we de emissies over de hele levenscyclus bekijken, stoot biodiesel méér broeikasgassen uit dan fossiele diesel. Tijdens 2020 zorgde de Belgische consumptie van de verschillende types biodiesel op basis van palm-, soja- en koolzaadolie zo voor bijna 2 Mton CO_2eq aan extra emissies. Bij bio-ethanol vervijfvoudigde de hoeveelheid suikerriet dat bijgemend werd. Dit terwijl Oxfam vorig jaar aantoonde dat de productie van suikerriet in Peru voor Belgische en Europese bio-ethanol geleid heeft tot luchtverontreiniging, water- en landroof, verhoogde kwetsbaarheid voor de klimaatcrisis en mensenrechtenschendingen.

De federale regering kondigde al aan dat palm- en sojaolie niet langer zullen worden toegelaten als grondstof voor de Belgische biobrandstoffen vanaf 2022 en 2023. Dat is een goede zaak, al zal het nodig zijn om erop toe te zien dat de Belgische markt niet verder wordt overspoeld met palm- en sojaolie door de voorziene uitzonderingen. Het lost de problematiek echter niet op zolang het totale volume biobrandstoffen op basis van voedselgewassen niet daalt. Anders worden palm- en sojaolie ingeruild voor andere grondstoffen met een negatieve impact op klimaat, milieu, de toegang tot voeding en mensenrechten. **De organisaties vragen daarom om de publieke steun (de verplichte bijmenging) voor alle biobrandstoffen op basis van voedselgewassen zo snel mogelijk uit te faseren.** In 2022 en 2023 moet de totale verplicht bijgemengde hoeveelheid minstens verminderen met de huidige hoeveelheid bijgemengde palm- en sojaolie. Tegen ten laatste 2030 moet de uitfasering rond zijn. Dit vraagt een aanpassing van het traject uit het Nationaal Energie- en Klimaatplan.

Het is dringend tijd dat onze regeringen een werkelijk duurzaam mobiliteitsbeleid voeren, gebaseerd op het Avoid-Shift-Improve-model: vermindering van vervuilende autoritten, overstap naar alternatieven (zoals zachte modi, openbaar vervoer en gedeelde mobiliteit) en verbetering van voertuigen (vermindering van massa en vermogen om het energieverbruik te verminderen, elektrificatie).

2 Wetgeving

Op Europees niveau werd de kar al gekeerd. Gezien de vele nefaste gevolgen van de biobrandstoffen op basis van voedselgewassen, paste Europa haar wetgeving aan. REDII, de tweede versie van de hernieuwbare energierichtlijn, legt een verplichting van 7% hernieuwbare energie voor transport op tegen 2030. **Hiervoor mogen er geen biobrandstoffen op basis van voedselgewassen gebruikt worden, enkel andere energiebronnen zoals hernieuwbare elektriciteit en de "geavanceerde" biobrandstoffen.** Bovenop de verplichte 7% kunnen de lidstaten in gelimiteerde mate de biobrandstoffen op basis van voedselgewassen wel nog gebruiken, maar dit is optioneel en geplafonneerd in functie van het verbruik in 2020 (tot maximaal 7%).

In tegenstelling tot buurlanden zoals Duitsland, heeft België het gebruik van biobrandstoffen op basis van voedselgewassen in 2020 gemaximaliseerd tot het toegelaten niveau. Ook het Nationaal Energie- en Klimaatplan, aangenomen in 2019, zet maximaal in op biobrandstoffen op basis van voedselgewassen: 7% voor de hele periode 2021-2030. Deze beslissing werd genomen om de verkeerde redenen: de gewesten (vooral Vlaanderen) zagen het als een gemakkelijke manier om de klimaatinspanningen te verschuiven naar het federale niveau.

Ondertussen is het voorstel van de Europese Commissie voor een derde versie van de hernieuwbare energierichtlijn, REDIII, klaar. **Een verplicht e-crediting systeem, waarmee ook via hernieuwbare elektriciteit de doelstelling (deels) kan behaald worden, is één van de nieuwe elementen.** In Nederland bestaat zo'n systeem al sinds 2015 en droeg het bij aan de efficiënte uitrol van laadinfrastructuur. Ook in Duitsland en Frankrijk werd het recent geïmplementeerd. Het vormt een belangrijk alternatief voor de biobrandstoffen op basis van voedselgewassen, aangezien elektrisch rijden stukken beter scoort op vlak van klimaat en luchtvervuiling, het niet bijdraagt tot voedselonzekerheid en ons af helpt van wagens met verbrandingsmotoren. Geen slecht idee dus, om te anticiperen op REDIII en de omslag nu al te maken.

3 Opvallende ontwikkelingen in 2020

3.1 Oorsprong van de grondstoffen in 2020

In totaal werd er in 2020 in België voor meer dan een miljard liter aan biobrandstoffen verbruikt, een absoluut record. De meeste (91%) van deze biobrandstoffen zijn op basis van geïmporteerde grondstoffen. België produceert slechts 9% van de grondstoffen die gebruikt worden voor de biobrandstoffen die in ons land worden getankt (Figuur 1). 58% van de invoer komt van buiten de Europese Unie en 42% komt uit EU-landen. De overgrote meerderheid in België geconsumeerde biobrandstoffen is nog steeds op basis van voedselgewassen.

Deze trends werden al waargenomen in het vorige rapport over het jaar 2018[1]. De bevoorradingsstromen kunnen echter aanzienlijk veranderen tussen de verschillende jaren, afhankelijk van de wereldmarkt, waarbij de goedkoopste (vaak geïmporteerde) producten de andere vervangen.

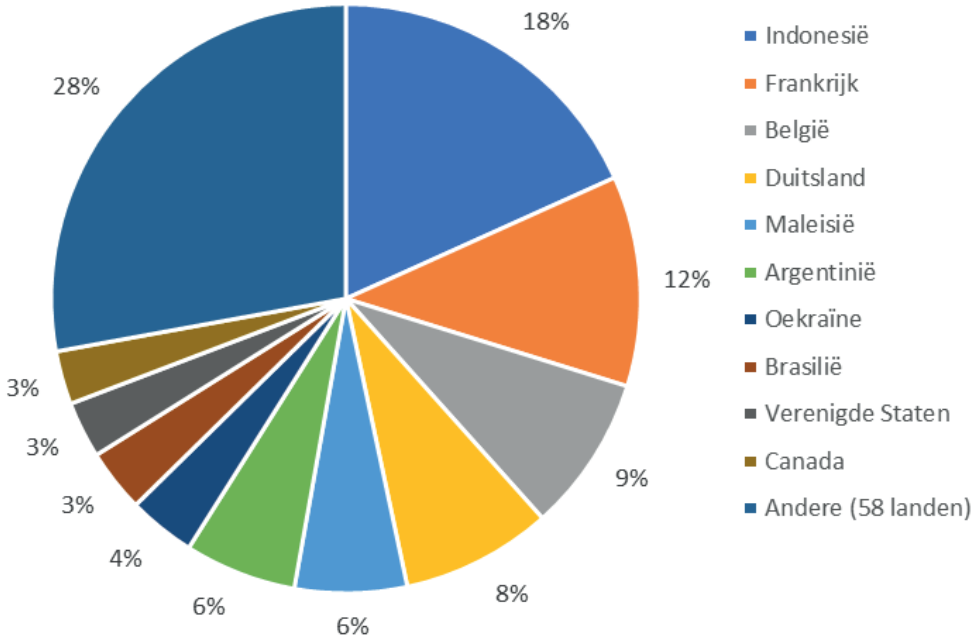

Figuur 1: Herkomst van grondstoffen voor de biobrandstoffen geconsumeerd in België in 2020. Cijfers afkomstig van FOD Volksgezondheid, verwerkt door IEW.

Tarwe is de enige grondstof die voor een groot deel uit België komt (iets meer dan de helft in 2020), de rest komt voornamelijk uit de EU. Voor maïs zijn de Verenigde Staten en Oekraïne de belangrijkste leveranciers. Palmolie komt voornamelijk uit Indonesië en Maleisië. Sojaolie vooral uit Argentinië en Brazilië. Koolzaad komt voor minder dan 1% uit België, de rest is voornamelijk afkomstig van

1 11.be/sites/default/files/2020-06/20190914-evaluatie-biobrandstoffen-Belgie-3.pdf

Duitsland, Frankrijk, Canada, Letland en Oekraïne. Suikerriet komt volledig uit Latijns-Amerika. Bieten komen voor 3% uit België, de rest wordt vooral vanuit Frankrijk aangevoerd. De meeste dierlijke vetten komen uit Europese landen, zoals Spanje, Frankrijk en Duitsland. China is verreweg de belangrijkste leverancier voor gebruikte frituurolie, ongeveer één derde van de totale hoeveelheid komt van daar.

3.2 Biodiesel

Ondanks een daling van de dieselverkoop met 12,9% in 2020, is het verbruik van biodiesel in België in 2020 aanzienlijk gestegen. Biodiesel uit koolzaadolie wordt wel steeds minder wordt gebruikt.

In 2020 steeg de consumptie van biodiesel uit palmolie in België tot een nooit eerder bereikt niveau (Figuur 2). De laatste jaren vertegenwoordigen biodiesel uit palm- en sojaolie samen een groeiend aandeel van de in België verkochte volumes biodiesel, met onderlinge fluctuaties gestuurd door marktimpulsen. Beide hebben aanzienlijke negatieve gevolgen, zowel voor milieu en klimaat als op vlak van mensenrechten. Over palmolie werd een gedetailleerd rapport opgesteld in 2018[1], over sojaolie één in 2019[2].

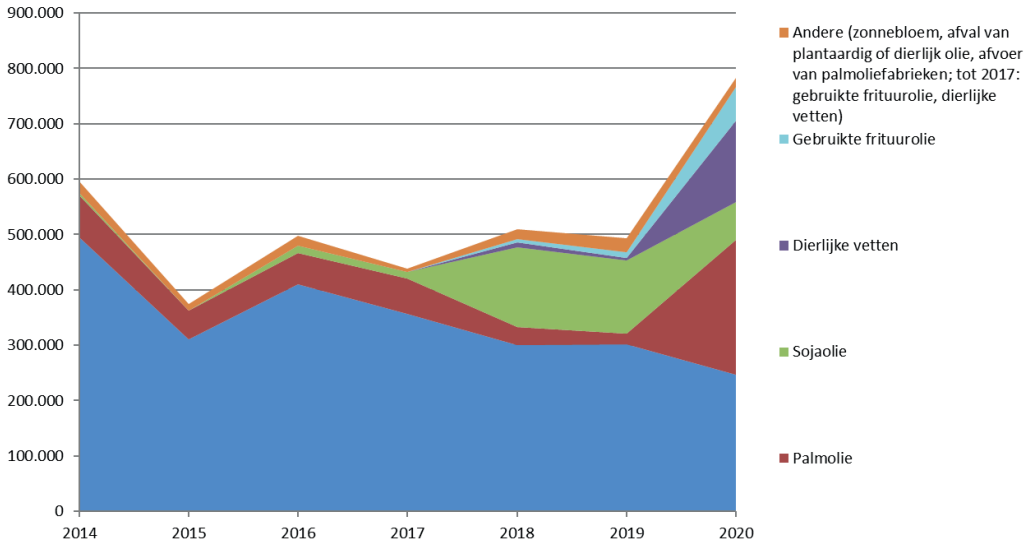

Figuur 2: Volumes biodiesel beschikbaar voor consumptie in België (m3) - HVO inbegrepen. Cijfers afkomstig van FOD Volksgezondheid, verwerkt door IEW.

Ook de consumptie van gebruikte bak- en braadolie nam in 2020 sterk toe en er werden ongeziene hoeveelheden dierlijke vetten bij onze brandstoffen bijgemengd. Gebruikte oliën en dierlijke vetten behoren tot de nieuwe zogenaamde "geavanceerde" biobrandstoffen, volgens de Europese wetgeving. Deze nieuwe consumptie, die op grote schaal gesubsidieerd wordt, kan andere

1 iew.be/wp-content/uploads/2019/05/180416-Evaluation-agrocarburants-Belgique-huile-de-palme.pdf

2 iew.be/wp-content/uploads/2019/01/190121_evaluation_agrocarburants_belgique_no2_palme_et_soja_iew.pdf

sectoren die deze producten gebruiken ontwrichten en leiden tot vervanging door palm- en sojaolie, met verdere ontbossing als gevolg.[1][2] De belangrijkste bron voor gebruikte frituurolie, verwerkt in Belgische brandstoffen met een duurzaamheidslabel, is import uit China. China compenseert deze export op haar beurt door haar eigen import van palmolie te verhogen.

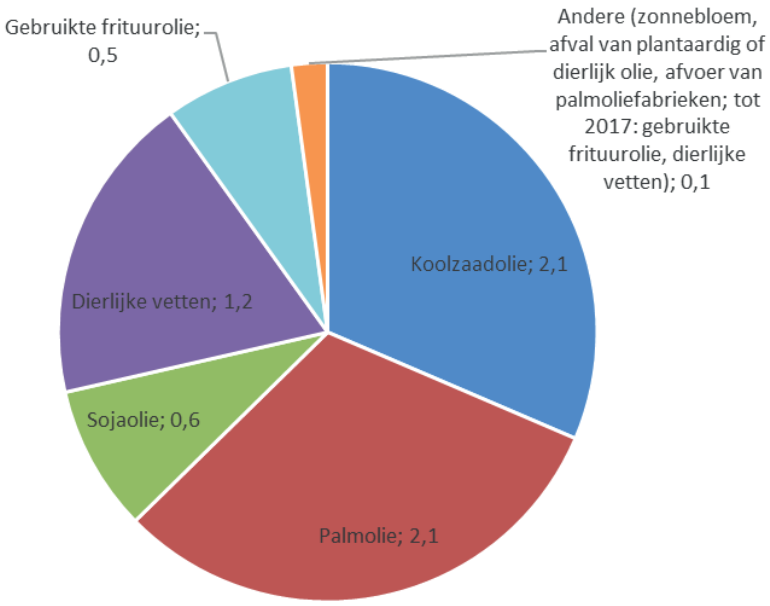

Figuur 3: Samenstelling in liter van het gedeelte biobrandstoffen (6,7 liter) in een volle dieseltank (50 liter) in 2020. Cijfers afkomstig van FOD Volksgezondheid, verwerkt door IEW.

Biodiesels uit palm-, soja- en koolzaadolie leiden tot een toename van de uitstoot door het Belgische vervoer met bijna 9% in 2020.

Emissiefactoren voor de broeikasgasemissies van biobrandstoffen over de gehele levenscyclus zijn bijeengebracht in een studie van de ngo Transport & Environment[3], op basis van cijfers uit de meest recente en uitgebreide studie over dit onderwerp, uitgevoerd in opdracht van de Europese Commissie.[4]

De levenscyclusemissies voor biodiesel uit palmolie bedragen 285 g CO_2eq/MJ, dat is driemaal (303%) hoger dan de emissies van de fossiele referentiebrandstof. De emissies van biodiesel uit sojaolie bedragen 200 g CO_2eq/MJ, dat is het dubbele (213%) van de emissies van de fossiele referentiebrandstof. Ook voor biodiesel uit koolzaadolie zijn de emissies hoger dan voor fossiele diesel (118%) (Figuur 4).

1 transportenvironment.org/wp-content/uploads/2021/06/2020_05_REDII_and_advanced_biofuels_briefing.pdf

2 transportenvironment.org/discover/europes-imports-dubious-used-cooking-oil-set-rise-fuelling-deforestation/

3 Globiom: the basis for biofuel policy post-2020 (April 2016) transportenvironment.org/discover/globiom-basis-biofuel-policy-post-2020

4 Ecofys, IIASA et E4tech, The land use change impact of biofuels consumed in the EU – Quantification of area and greenhouse gas impact, 2015

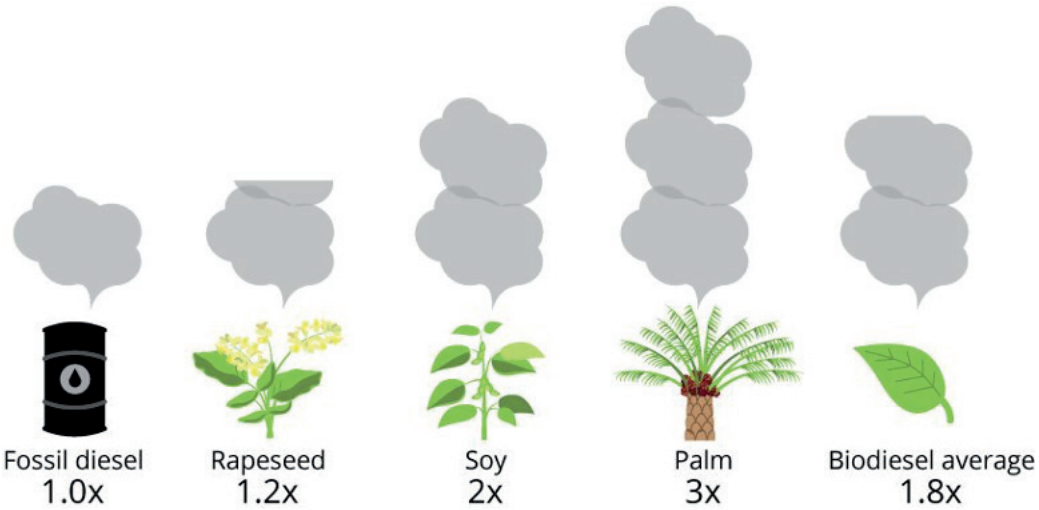

Figuur 4: Emissiefactoren voor de broeikasgasemissies van biobrandstoffen over de gehele levenscyclus in vergelijking met fossiele diesel.

Bron: Transport & Environment - transportenvironment.org/discover/globiom-basis-biofuel-policy-post-2020

Uit de resultaten blijkt dat de Belgische consumptie van biodiesels op basis van palm-, soja- en koolzaadolie tijdens 2020 1.924 kt CO_2eq aan extra emissies veroorzaakte (Figuur 5). Dit zijn extra emissies bovenop de al hoge emissies die zouden zijn vrijgekomen bij de consumptie van fossiele diesel in plaats van biodiesel. Deze extra uitstoot komt overeen met meer dan 8,5% van de uitstoot van de Belgische transportsector in 2020.[1]

Ondanks deze hogere uitstoot, zijn deze emissies niet opgenomen in de nationale inventarissen van broeikasgassen in Europa. Ze zijn grotendeels te wijten aan veranderingen in het landgebruik in de landen waar de palm- en sojateelt zich uitbreidt, vooral in Zuidoost-Azië en Latijns-Amerika. Ontbossing in deze delen van de wereld kan, direct of indirect, worden veroorzaakt door de vraag naar biobrandstoffen. Daarnaast zijn de emissies ook, in mindere mate, het gevolg van landbouwprocessen, productverwerking en transport.

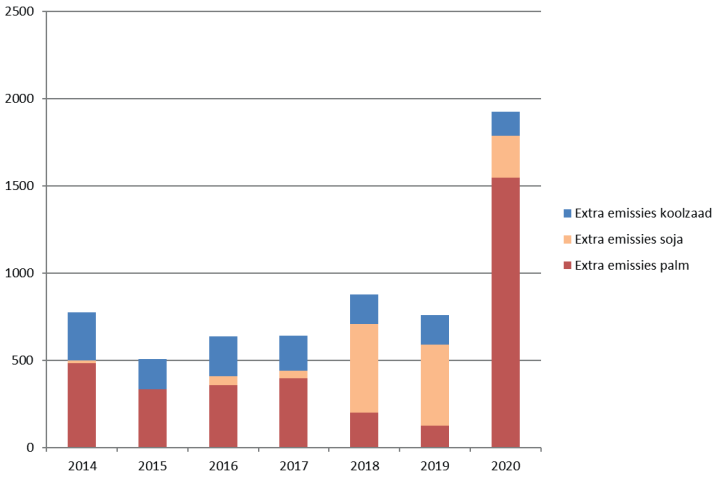

Figuur 5: Extra broeikasgasemissies veroorzaakt door biodiesel beschikbaar voor consumptie in België (kt CO_2eq). Consumptiecijfers FOD Volksgezondheid, emissiefactoren afkomstig van GLOBIOM (ILUC) en de RED-richtlijn (directe emissies), verwerkt door IEW.

1 Gezien de daling van de brandstofverkoop met 14% ten opzichte van 2019 werd de totale uitstoot van de transportsector in België in 2020 geraamd op ongeveer 22.500 kt CO_2eq.

3.3 Bio-ethanol

De bijmengingsgraad van bio-ethanol in benzine is in 2020 sterk gestegen. Hierdoor is het totale volume bio-ethanol relatief stabiel gebleven (Figuur 6), ondanks een daling van de benzineverkoop in 2020 met 16% ten opzichte van 2019. Suikerriet neemt toe en heeft de plaats ingenomen van suikerbieten, die uit de Belgische consumptie verdwijnen (in vergelijking met 2014). Het gebruik van zetmeel neemt toe. **De tarwe die wordt gebruikt in de bio-ethanol die in België werd verkocht in 2020, zou voldoende zijn om 60% van de hoeveelheid brood te produceren die Belgen jaarlijks eten** (de rode stippellijn geeft de hoeveelheid bio-ethanol weer die kan worden geproduceerd met alle tarwe nodig voor de productie van het brood dat de Belgen in één jaar eten)[1].

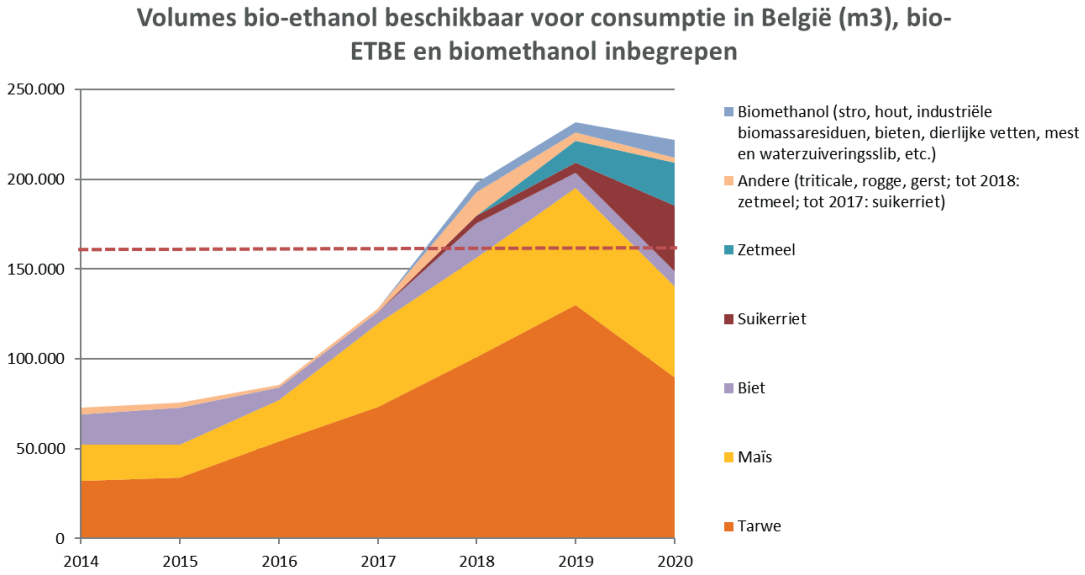

Figuur 6: Volumes bio-ethanol beschikbaar voor consumptie in België (m³), bio-ETBE en biomethanol inbegrepen. Cijfers afkomstig van FOD Volksgezondheid, verwerkt door IEW.

Het onderzoek van Oxfam heeft aangetoond dat de productie van bio-ethanol die in België en Europa wordt geconsumeerd, mensenrechten schaadt in vooral lage-inkomenslanden. **De productie van suikerriet in Peru voor Belgische en Europese bio-ethanol heeft onder meer geleid tot luchtverontreiniging, water- en landroof, verhoogde kwetsbaarheid van de klimaatcrisis op de bevolking, en mensenrechtenschendingen.**[2]

1 Berekening gebaseerd op een productie van 390 liter bio-ethanol per ton tarwe. Gemiddeld eet een persoon ongeveer 40 kg brood per jaar in België. Rekening houdend met bijproducten tijdens de productie van ethanol (gluten, eiwitten, tarwezemelen, enz.) en de productie van bloem kan deze berekening wijzigen, zonder echter de conclusie te wijzigen dat de hoeveelheden granen die voor energiedoeleinden worden verbruikt niet langer marginaal zijn, maar van een grootteorde bereiken die vergelijkbaar is met de hoeveelheden die in België voor menselijke voedselconsumptie worden gebruikt.

2 FUELING HUMAN RIGHTS VIOLATIONS - Consequences of EU and Belgian biofuel policies in northern Peru (Oxfam – July 2021). oxfamsol.be/sites/default/files/fueling_human_rights_violations_oxfam_belgique_report_0.pdf

4 Conclusie

De organisaties die dit rapport ondertekenen (Inter-Environnement Wallonie, Oxfam-België, CNCD-11.11.11, FUGEA, FIAN België, Centre Tricontinental, Greenpeace België, Natuurpunt, Natagora, Mouvement d'Action Paysanne, Boerenforum, 11.11.11, BOS+ en Bond Beter Leefmilieu) pleiten voor een snelle uitfasering van de publieke steun voor biobrandstoffen op basis van voedselgewassen, gezien hun negatieve impact op het klimaat, de biodiversiteit, de voedselmarkten en de mensenrechten in ontwikkelingslanden. De wereldwijde landbouwprijzen bereiken momenteel nieuwe hoogten, wat de toegang tot voedsel bemoeilijkt. Biobrandstoffen zetten de voedselprijzen verder onder druk. Bovendien vormen biobrandstoffen, gezien hun hoge prijs, een aanzienlijke en onnodige meerkost voor de Belgische consument.

Juist omwille van deze effecten biedt de Europese wetgeving de lidstaten nu de mogelijkheid om het gebruik van deze biobrandstoffen stop te zetten, en verbiedt zij het gebruik ervan op een hoger niveau dan dat van 2020. Het al dan niet voortzetten van de overheidssteun voor deze vorm van niet-duurzame energie is dan ook geheel de verantwoordelijkheid van de Belgische regering. De uitfasering van de verplichte bijmenging van de biobrandstoffen op basis van voedselgewassen moet snel geïmplementeerd worden in België. De geplande ban van palm- en sojaolie in biobrandstoffen moet gepaard gaan met een gelijktijdige reductie ter grootte van minstens de huidige hoeveelheden bijgemengde palm- en sojaolie.

5 Andere recente ontwikkelingen

Ons Belgisch biobrandstoffenbeleid schaadt mensenrechten in Peru
Oxfam rapport – 27 september 2021
oxfamsol.be/nl/belgisch-biobrandstoffenbeleid-schaadt-mensenrechten-peru

Hoorzitting over biobrandstoffen in de Kamercommissie Energie, Klimaat en Milieu
28 september 2021
lachambre.be/media/index.html?language=fr&sid=55U2085

België verwijdert palmolie en soja uit onze autotanks: reactie ngo's
13 april 2021
bondbeterleefmilieu.be/artikel/belgi-haalt-palmolie-en-soja-uit-de-tank-reactie-ngo-s

6 Bijlage

Hoeveelheden biobrandstoffen beschikbaar voor consumptie in België tussen 2014 en 2020. Jaarlijkse consumptiedata van de FOD Volksgezondheid. Aggregatie en het berekenen van de laatste twee kolommen gebeurde door Inter-Environnement Wallonie.

Tabel 1: Volumes biodiesel et HVO (m3) (blend diesel)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Liter per Belg (2020)	Liter per volle tank van 50L (2020)
Koolzaadolie	494 250	309 905	409 634	357 168	300 406	300 996	246 204	21,8	2,1
Palmolie	76 234	52 727	56 760	62 751	31 816	19 535	244 488	21,6	2,1
Sojaolie	5 071	397	13 750	12 307	144 175	133 239	68 584	6,1	0,6
Dierlijke vetten					8 846	3 482	146 121	12,9	1,2
Gebruikte frituurolie					5 879	10 876	60 686	5,4	0,5
Andere (zonnebloem, afval van plantaardig of dierlijk olie, afvoer van palmoliefabrieken; tot 2017: gebruikte frituurolie, dierlijke vetten)	20 812	10 893	17 961	5 752	18 984	25 404	16 932	1,5	0,1
Totaal	**596 367**	**373 922**	**498 105**	**437 978**	**510 106**	**493 534**	**783 015**	**69,3**	**6,7**

Tabel 2: Hoeveelheid bio-ethanol, ETBE en biomethanol (m3) (geen bio-MTBE of bionafta)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Liter per Belg (2020)	Liter per volle tank van 50 liter (2020)
Tarwe	32 149	33 773	54 247	73 444	101 080	129 845	89 698	7,9	2,4
Maïs	20 058	18 256	22 720	46 049	55 319	65 512	50 747	4,5	1,4
Biet	17 079	20 752	7 307	6 874	19 147	8 110	8 245	0,7	0,2
Suikerriet					4 194	5 881	36 697	3,2	1,0
Zetmeel						12 121	23 987	2,1	0,6
Andere (triticale, rogge, gerst; tot 2018: zetmeel; tot 2017: suikerriet)	3 342	2 679	998	1 614	13 003	4 886	2 878	0,3	0,1
Biomethanol (stro, hout, industriële biomassaresiduen, bieten, dierlijke vetten, mest en waterzuiveringsslib, etc.)	0	0	0	0	5 146	5 343	9 553	0,8	0,3
Totaal	**72 628**	**75 460**	**85 272**	**127 981**	**197 889**	**231 698**	**221 804**	**19,6**	**5,9**